

Konkursitöö teemal „Muuseumi külastajaruum kui väärtuste kandja“

Esitaja: A.H.Tammsaare Muuseum Kadriorus (Tallinna Linnamuuseumi filiaal)

Kontakt: Maarja Vaino, maarja.vaino@linnamuuseum.ee, tel. 55583269

1. Muuseum, missioon, põhiväärtused.

A.H. Tammsaare Muuseum Kadriorus paikneb 1875. aastal valminud historistlikus suvila tüüpi majas, Kadrioru nn. supelsakste perioodi esindavas hoones. Hoone on muinsuskaitse all olev kultuuriväärtus. Maja teisel korrusel asub kirjaniku ajalooline korter, mis on sisustatud originaalesemetega. Sellisena on muuseum unikaalne kogu maailmas.

Muuseumi missiooniks on hoida aktuaalsena A. H. Tammsaare isikut ja loomepärandit ning toimida elujõulise kirjanduse/kompetentsikeskusena. Muuseumi esmane kohustus on hoida kirjaniku arhiivi, ajaloolise korteri interjööri ning selles paiknevaid esemeid kui ajaloolise ja kultuurilise järjepidevuse ning mälu kandjaid.

Oma tegevuses lähtume võimalikult laiahaardelisest, kuid selge erialase suunitlusega alustest, eesmärgiga kõnetada kaasaegseid inimesi. Oma töös juhindume sellistest põhiväärtustest nagu miljöö ja ajaloolise pärandi hoidmine, kultuurilise järjepidevuse kandmine, usaldusväärsus ja avatus, külastajate rahulolu, hea meeskonnatöö, muuseumiväliste partnerite kaasamine, professionaalsus.

2. Muuseumi külastajaruum kui väärtuste kandja

Ajalooline korter, kus asuvad kirjaniku originaalesemetaga sisustatud toad, kõnetab muuseumikülastajat ennekõike oma miljöoga. Tüüpiline 1930. aastate linnakodaniku eluaset iseloomustav korter annab ettekujutuse sellest, mismoodi elati ligi sada aastat tagasi, alates vanadest esemetest ja lõpetades korteriplaaniga (tubade paigutus, mööbel jne.). Ehedas ruumis kohalviibimine muudab ajaloo elavamaks, suhestab külastaja sõjaeelse Eesti elu-oluga.

Ennekõike on korter mõistagi infoallikas Tammsaare kohta. Missugune isa ja abikaasa ta oli? Millised olid tema kumbed ja põhimõtted? Kirjaniku isiku kaudu saame rääkida paljudest elulistest küsimustest ning muutunud ja muutumatuks jäänud traditsioonidest ja väärtushinnangutest.

Oleme ajaloolises korteris püüdnud säilitada mulje, et perekond on korteri korda teinud ja mõneks ajaks lihtsalt ära läinud, kuid mitte sealt alatiseks lahkunud. Meie jaoks on oluline, et inimesed tajuksid Tammsaaret pärisinimese, mitte kivistunud klassikuna ning tunnetaksid, et viibivad tema kodus. Külastajad saavad tubades vabalt liikuda, söögitoas on laud kaetud, verandale on loodud mõnus istumisnurk, kus jalgu puhata, lugeda, tass kohvi juua.

Isikliku ja mõneti intiimse lähenemise kaudu loodame luua sideme olnu ja oleva vahel. Arusaamise, et Tammsaare kirjutatu on kõnekas ka praegusele lugejale ning tema mõtted on tõepoolest selliseid, mida igal ajal uuesti tasub üle korrata, mõelda ja läbi elada.

Et Tammsaare perekond ja korteris paiknevad asjad saaksid isiklikuma dimensiooni, saavad muuseumikülastajad läbida muuseumiruumi n.-ö. isikukaartidega. Iga pereliige on tähistatud oma värviga ning tema kohta on koostatud kahepoolne persoonikaart. Ühel pool on andmed tema kohta, teisel pool esemed korteris, mis talle kuulusid. Külastaja ülesandeks on need esemed leida ja lugeda, kuidas ese ja isik täpsemalt seotud oli ning kas esemel oli erilist tähendust. Näiteks on söögitoa sekretär-laual vaas. Tavalises olukorras ei

pööraks inimene vaasile tähelepanu. Märgistatud vaasi ta aga märkab ning vaasi juurde kinnitatud teksti lugedes saab teada, et selle kinkis Tammsaare abikaasale nende pulma-aastapäeva puhul.

Oleme muuseumikülastajatele välja töötanud ka infolehe toimingute kohta, mida tehti vanasti teisiti kui tänapäeval. Ühtlasi palume neil oma pere keskis arutada, kuidas nemad samu asju teevad. Näiteks poes käimine; kohvi tegemine; perega koos einestamine; vaba aja veetmine jne. Infolehe eesmärgiks on see, et muuseumikülastajad – eriti pered ja noored inimesed – teadvustaksid endale oma igapäevaelu kombestikku, sarnasusi ja erinevusi eelmiste põlvkondade olme ja kombestikuga. Selle kaudu küsime ka, millised on nende väärtused? Näiteks: Tammsaare perel olid oma kindlad kellaajad, mil nad koos söögituppa laua taha kogunesid. Kui paljudel peredel on see traditsioon säilinud? Kas söögituba kui nähtus, eraldi ruum, on ajalukku jäänud? Võimaldame inimestel esitada küsimusi oma igapäevaste valikute ja traditsioonide kohta, mis peegeldavad paljuski nende ellusuhtumist, ilma muuseumi giidi juhendamise või sekkumiseta. (Kuigi muuseumitöötajad on mõistagi olemas, kui see soov tekib.) Need on lihtsalt asjad, mille peale mõtlemiseks tavaelus aega ei kulutata ning mis piltlikult öeldes Tammsaare pere keskel saavad esile kerkida.

Ajaloolisele korterile lisaks asub muuseumis ka püsinäituse ja ajutiste näituste ruum. Püsinäitusel oleme fookusesse tõstnud Tammsaarele tähtsad märksõnad tema elus: maastikud, linnad, inimesed tema ümber ning ühiskonna ja loomingu. Jällegi on igal külastajal võimalik mõelda: millised on minu jaoks tähenduslikud maastikud, kes on inimesed minu elus? Külaskäik muuseumisse algab garderoobis, kus riidepuude vahel on vineerile trükitud Tammsaare sõprade näod. Oma mantlid/jopet riidepuule pannes muutub ka külastaja metafoorselt Tammsaare sõbraks.

Seoses paljude haridusprogrammidega keskkooliõpilastele saame Tammsaare loomingule toetudes tõstatada mitmeid inimelu põhialuseks olevaid küsimusi nagu truudus, armastus, hoolivus, usk, süü, tõde, õigus, põlvkondade vahelised suhted, võim, kodutus jm. Millised on eetilised ja moraalsed dilemmad, mis on samad Tammsaare tegelastel ja praegustel lugejatel/noortel?

Püsinäituse ruum on ka koht, kus saame avada ajastut (sõjajärgne Eesti Vabariik) ja rääkida eesti kultuurist laiemalt – miks „Tõde ja õigus“ oli ilmudes niivõrd oluline ja milles seisneb tema väärtus praegu? Miks on igal rahval vaja oma suurkujusid?

Sageli küsime ka: millise kirjaniku ukse taha oleksite valmis minema, et teda isiklikult tänada kirjutatud raamatute eest? Sest Tammsaare ukse taga käisid sellised lugejad.

Küsimuste kaudu saame tõstatada kirjanduse rolli ühiskonnas. Kes on kirjanik ja mis on kirjanduse tähtsus?

Kirjanduse funktsioon inimkogemuse edasikandjana ja inimelu mõtestajana kipub aina enam kaotsi minema ainult turuväärtustele põhinevas maailmas. Oleme oma eesmärgiks võtnud eriti noortele inimestele selgitada, et kirjanduse näol on tegemist rikkaliku inimkogemuse varaaidaga ning nauditava ja rikastava meelelahutusega peale selle. Hea raamat on parim sõber! Eesmärgiga hoida aktuaalsena või meenutada häid eesti kirjanikke ja kirjandust, on muuseumi ajutiste näituste ruumis sari „Tammsaare juures“, kus n.-ö. sõna saavad teised kirjanikud, kellel oma muuseumi, mälestustuba, monumenti või kordustrükkegi pole. Ometi on ka neil olnud oluline roll meie praeguse identiteedi kujunemisel ja enesekuvandil. Ajutiste näituste puhul, mis kasutavad vähem originaalesemeid (sest sageli ei ole neid lihtsalt säilinud) ja on üles ehitatud installatsioonilisusele ja kujundlikkusele, saame lasta ka külastajal käed rohkem külge panna. Hetkel on näiteks avatud näitus „Tammsaare ja maailmakirjandus“, mille keskne kujund on raamaturiul-pilvelõhkuja ning mille riulid on täis raamatuid autoritelt, keda Tammsaare palju luges. Külastaja võib

raamatuid rahulikult lehitseda ja riulil ümber paigutada (tänu Hoiuraamatukogule, kust saime väga suure valiku erinevaid trükke ja erinevates keeltes nende autorite loomingut). Tekste kirjaniku kohta saab lugeda riulist väljatõmmatavatelt kirjanikukujulistelt figuuridelt. „Käed külge“ näituse puhul on näha, kuidas noored inimesed peavad seda juba iseenesestmõistetavaks, vanemat põlvkonda peab aga julgustama näitusel end vabamalt tundma.

Püsinäitusel näol oleme püüdnud luua ruumi, mis on kaasaegne (vastandina ajaloolisele korterile) visuaalselt ja pakub sisuliselt uusi tõlgendusi. Ruumi ülesehitus on kolmekihiline: esimene kiht inimesele, kes on tulnud pigem läbi jalutama: tema kõnetamiseks on fotod ja videod; teine tasand keskmiselt huvitatud külastajale, kes saab lisainfot lugeda seinatekstidest ning välja pandud esemete lugusid ning kolmas tasand sügavalt huvitatud külastajale, kes saab istuda ja lugeda/vaadata pilte arvutitest, mis täiendavad olulisel määral muud infot. Ekraanide ja arvutite ees on istumiskohad, samuti mujal ruumis.

Nii on inimesel võimalik valida seda teabehulka, millega ta kokku puutub ning me ei ujuta teda infoga üle. Me ei soovi ju, et peamine emotsioon lahkudes on väsimus, vaid rahulolu ning soov tagasi tulla. Samas võib esialgu vaid põgusalt tulnud inimene muutuda külastaja käigus sügavate teadmiste omandajaks, kui kommunikatsioon on edukas.

Näiteks on linnade teema juures kaadrid Tallinnast ja Tartust ajal, mil Tammsaare seal elas. Külastajates tekitab suurt elevust võrdlemine, milline nägi linn välja siis ja milline see on praegu. Tundmatuseni muutunud paikade äratundmine valmistab elamuse ja avardab teadvust. Tekib mõistmine, et see on tõesti sama linn, milles ka Tammsaare liikus, et olnu ei ole abstraktne minevik, vaid päriselt eksisteerinud reaalsus. Muutunud linnaruumi kõrval on asju ja paiku, mida me näeme täpselt samasuguse, muutumatuna. Niisugune avastus loob inimeses arusaamise kultuurilisest ja ruumilisest järjepidevusest ning vajadusest selle järele; samuti innustab otsima rohkem infot. Ka muuseumi

funktsioon võib arusaadavamaks muutuda: muuseumiruum kui järjepidevuse kandja. Loodame ju, et eestlased ka paarisaja aasta pärast tulevad Tammsaare korterisse ja tunnevad end kõnetatuna. Igal juhul me töötame selle nimel.

Lisaks on püsinäituse osaks ka miljonimäng ja Mauruse viktoriin arvutites, mõlemad mängud testivad inimese teadmisi eesti kirjandusest. Ühtäkki on klassi kõige ägedam kuju see, kes kirjandusest rohkem teab. Mäng on nii kooligruppide kui ka üksikkülastajate hulgas väga populaarne.

Suurepärase näite võib tuua kahest vene tüdrukust, kes ei teadnud – ega saanudki oma vanuse tõttu teada – suuremat osa vastuseid. Nad veetsid muuseumis peaaegu terve päeva, märkisid järjekindlalt üles kõik valed vastused, alustasid otsast ja ühel hetkel olid kõik küsimused nii mitu korda läbi teinud, et valed vastused olid välja sõelutud ja nad jõudsid ihaldatud tulemuseni – miljonini. (Kõik miljonimängus lõpuni jõudnud külastajad saavad metafoorsed miljon krooni – 25-kroonise rahatahe põhjale tehtud meene, kus number 25 asemel on miljon.)

Nii korteris kui ka püsinäitusel oleme seadnud ka eesmärgiks vahetu kontakti külastajaga – leiame, et see on väärtuste edasikandumise üks eeldusi. Tammsaare isik võimaldab meie muuseumis suhelda inimestega isiklikult. See on luksus, mida suured muuseumid ei paku.

Muidugi on oluline osata piiri pidada, et kirjaniku elust ei saaks „kollane uudis“. Inimesed tunnevad ikka huvi selle vastu, mis oli halvasti või eriti isiklik. See on probleem, millega puutuvad kokku kõik isikumuuseumid ning kus libastuda on kerge. Meie üheks väljakutseks on säilitada soliidne joon, isegi kui „kollane uudis“ müüks paremini ja tooks rohkem külastajaid. Tahame olla tõsiseltvõetav asutus, mis teeb sisulist tööd ja kus inimesed armastavad käia, sest see on koht, kus nad ennast hästi tunnevad.